

הנחת תפילין של ראש אומר "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין", ואילו לעשות תפילין לא מברך בעשייתן⁽¹³⁾, וקשה על רב חסדא שאמר שכל שאין גוי כשר לעשותו מברכים עליו?

ומסקינן: אלא לאו היינו טעמא, אלא הכלל הוא: שכל מצוה דבעשייתה גמר את המצוה כגון מילה, אף על גב דכשירה בעובד כוכבים מכל מקום בישראל צריך לברך, וכל מצוה דעשייתה לאו היינו גמר המצוה כגון תפילין, שאין עשייתן גמר המצוה אלא הנחתן, אף על גב דפסולות בעובד כוכבים, מכל מקום בישראל אינו צריך לברך.

ובציצית שנחלקו רב נחמן ורב חסדא⁽¹⁴⁾

ומתפילין מוכח להיפך והיא תיובתיה: והרי תפילין הפסולות בעובד כוכבים, דתני רב חננא בריה דרבא מפשרניא: ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין, מסור, עובד כוכבים, עבד, אשה וקטן או מומר, הרי אלו פסולין, שנאמר "וקשרתם וכתבתם" ודרשינן כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה, וכל אלו שהזכרו אינם בקשירה שכולם פטורים מן התפילין [ומסור ומומר על אף שחייבים, נחשבים שאינם בקשירה, שהרי פרקו מעליהן עול. גיטין מה ב.]. ומאידך בישראל אין צריך לברך על עשיית תפילין, דשלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה דרבי יוחנן: על הנחת תפילין של יד אומר "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין", ועל

ב-ב

משהחיינו על ידי פרי חדש כיון שהט"ז והגר"א פסקו כהרמב"ם. והוסיף שהמניח תפילין פעם ראשונה בחייו בודאי ראוי שיברך שהחיינו על פרי או בגד חדש משום שיש פוסקים שכל מצוה כשמקיימה פעם ראשונה יברך שהחיינו. ועוד כתב שאם לא בירך בהטלת הציציות וגם לא בשעת עיטוף ראשון, יברך שהחיינו אחר כך כשלושב את הטלית למצוה.

14. כך פירש רש"י. והקשו האחרונים שהרי רב חסדא עצמו פירש טעמו משום שעשיית גוי פסולה והגמרא דחתה טעם זה? ולכן פירשו השפת אמת וקרן אורה שכונת הגמרא לפרש את מחלוקת רב נחמן ורב אדא בר אהבה אם מברכים על עשיית ציצית וכן משמע ברי"ף וראה פירוש רבנו גרשום. ובחידושי הרשב"א תירץ שבאמת סברת רב חסדא משום שעשיית הציצית אינה מצוה אלא הכשר והכנה למצוה והוכיח כן ממה שכשר עשיית גוי. והגמרא דחתה את הראיה אבל סברתו לפטור תלוי אם

ברכתו גם לסוכה שייבנה אחר כך. וראה שם שדחה שגם התוס' יודו שברכת עשיית הסוכה פוטרת מברכת היום טוב אבל ברכת היו"ט אינה פוטרת משהחיינו את הסוכה שיעשה אחר כך.

13. הובא לעיל שהתוס' בסוכה [מו א] דייקו מכאן שאין מברך על עשיית תפילין שהחיינו, ודעת הרמב"ם [ברכות יא ט] שמברך על עשיית ציצית ותפילין. והטור [כב] פסק שיברך שהחיינו בעשיית הציצית והקשה הבית יוסף למה לא פסק כך בעשיית תפילין כהרמב"ם? ותירץ שהטור סובר כבעל העיטור שהברכה היא משום כלים חדשים ומברך על הבגד [אבל תפילין הם רק למצוה ולא ליהנות] וכן פסק בשו"ע, וביאר המגן אברהם שהקונה כלי חדש מברך בשעה שקונה, ובטלית כיון שאינה ראויה ללבישה בלי ציצית לכן יברך בשעה שמטיל בה ציצית.

והביאור הלכה כתב שראוי להחמיר שהעושה תפילין לעצמו יפטור את עצמו

אמר רב יהודה אמר רב: אם עשאן [את חוטי הציצית] מן הקוצים, דהיינו חוטים התלויים בסוף יריעת הבגד וקוצים אותם מן הבגד, והוא לא קצצן אלא עשה מהן ציצית לבגד, או שעשאן מן הנימין, כגון טלית שתפרוה או שעשו בה אימרא במחט, וראשי חוטי התפירה תלויים בה, ומהן גדלו את הציצית, או מן הגרדין, שהם חוטי האריגה שנותרו, שתולים בסוף הבגד, ומהם עשה את הציצית לבגד זה שהם תלויים בו, כל זמן שחוטין אלו מחוברין לבגד פסולה, שתלייתן בבגד לא נעשתה לשם מצות ציצית⁽¹⁶⁾.

אבל אם עשאן מן הסיפין [פקעיות כדוריות של חוט, רש"י סוכה ט א], כשרה, הואיל וכשנתלו בבגד לשם ציצית נתלו, ונחשב עשיה לשמה, ואפילו שלא טוו חוטים אלו לשמה.

אליבא דרב אם צריך לברך על עשייתן בהא קמפיליגי, מר סבר, חובת טלית הוא ואפילו אינו לובשה חייב להטיל בה ציצית, ואם כן הטלת הציצית היינו גמר עשייתה ולכן צריך לברך. ומר סבר, חובת גברא הוא ואין גמר מצותה אלא בלבישתה, ולפיכך אין צריך לברך על עשייתה.

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, אתון הכי מתניתו לה לדין זה, שאמר רב יהודה אמר רב לעיל שציצית שעשאה עובד כוכבים פסולה, ולכן הוקשה לכם מדוע אין צריך לברך על עשייתה. אנן הכי מתנינן לה:

אמר רב יהודה אמר רב: מנין לציצית בעובדי כוכבים שכשירה, שנאמר "דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית". ודרשינן, יעשו להם אחרים, שגם אחרים דהיינו גוים כשרים לעשות ציצית⁽¹⁵⁾.

ציצית היא חובת גברא בלבישה או חובת טלית כמסקנת הגמרא.

15. כתב הביאור הלכה [יד ב ד"ה לא] שכיון שבגמרא מדובר על גוי שעושה ציצית עבור ישראל ודרשינן ועשו להם אחרים להכשיר עשיית גוי עבור ישראל. אפשר לומר שהלשון הראשון בגמרא שפוסל עשיית גוי [וכך ההלכה] והובא לעיל שהרמב"ם דייק מזה שאין התליה צריכה כונה לשמה והרא"ש ורש"י סוברים שצריך תליה לשמה, המחלוקת היא דוקא כשישראל עושה את הציצית עבור אחרים כמו גוי שעושה לישראל, שהרא"ש סובר שכונתו היא לעשות בקשת חבירו להטיל ציצית בבגדו וזה לא נחשב לשמה, אבל כשעושה ציציות לעצמו גם הרא"ש מודה שסתמא כונתו לשם מצוה וכשר. וסיים שראוי להחמיר לומר בפה

לשם מצות ציצית.

והרי"ף גורס בלשון הראשון בגמרא [מב א] מנין ללוקח ציצית מן הנכרי והיינו שמדובר על גוי שעשה ציצית כדי למכור ולא ששלחו ישראל, וכתב הביאור הלכה [הנ"ל] שלפי דבריו אפשר לומר שאין מחלוקת בין שני הלשונות בגמרא בשם רב שאם הגוי עשה מעצמו ציציות פסולה אבל כשעושה לצורך ישראל דרשינן מועשו להם אחרים שכשרה, אבל כל הפוסקים סוברים שכל עשיית גוי פסולה.

16. כך פירש רש"י כאן. והתוס' הביאו בשם רש"י שהפסול משום שהוא "מן העשוי" וחולקים על טעם זה ופירשו משום שאינו עשוי לשמה, וגם לרב צריך תליה לשמה. והשו"ע [יא ה] כתב שהטעם משום כיוון מצוה, וביאר הט"ז [יא ד] שצריך לטעם זה באופן שטוה חוטים

שעשה בתי התפילין מעור בהמה טמאה, הרי בתי התפילין הללו פסולות, לפי שצריך בית של עור⁽¹⁸⁾.

וכן צריך דוקא עור בהמה טהורה, שלמדנו מהפסוק "למען תהיה תורת ה' בפיןך" שכתיבת ספר תורה וכן דברים שבקדושה צריך שיעשו מן המותר בפין, ועור בהמה טמאה אסור הוא בפין. אבל, אם עשאן מעור בהמה טהורה כשרות, ואף על פי שלא עיבדן לשמן, לשם מצות תפילין.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף עור בהמה

אמר רב יהודה: כי אמריתה לדינים אלו קמיה דשמואל, אמר: אף אם עשאן מן הסיפין פסולה, שעל אף שנתלו החוטים לשם מצות ציצית, מכל מקום טוית החוטים לא נעשתה לשם ציצית, ובציצית בעינן טויה לשמה⁽¹⁷⁾.

ואמרינן: מה שנחלקו רב ושמואל אם צריך טויה לשמה כתנאי היא.

דתנאי: ציפן לתפילין בזהב, שעשה בתי התפילין מזהב ולא מעור, או שטלה עליהן [לשון טלאי וחיפוי] עור בהמה טמאה,

והמרדכי [תתקמט] כתב שצריך לומר בפה לשם ציצית וכן פסק השו"ע [יא א]. והמשנה ברורה [שם ד] פסק שאם רק חשב לשמה פסול. ובגליון רע"א [לב ח] ביחס לעיבוד תפילין מסתפק אם מחשבה לשמה כשר בדיעבד, וכן מסתפק בשו"ע הגר"ז וכתב שהוא ספק דאורייתא. [והמשנה ברורה לב כד פסק שעיבוד במחשבה לשמה כשר בדיעבד, ובסימן לב צה ביחס לכתיבת הפרשיות פוסל מחשבה לשמה אפילו בדיעבד].

עוד כתב המרדכי: או שיאמר לאשה טוי לי ציצית ותו לא צריך. וכתב הביאור הלכה [יא א] בשם הביאור למרדכי שכונתו שאין צריך יותר דיבור, אבל צריך שתכוין האשה לשם ציצית. [והשו"ע השמיט סיום לשון המרדכי שאין צריך יותר] אבל בביאור הגר"א [יא ה] פירש שעל ידי האמירה לאשה טוי לי ציצית נעשה הסתמא של מעשה האשה לשמה ואינה צריכה כונה נוספת, וכתב שכך מבואר במרדכי. [וראה בביאור הלכה שם שעדיף לומר כל מה שאטוה יהא לשם ציצית].

18. רש"י, ולמד את זה מרצועות התפילין. ובסנהדרין [מז ב] פירש רש"י שהוא הלכה

לשם ציצית ואחר כך ארג מהם בגד ובכל זאת שיירי השתי פסולים משום ביזוי מצוה. והמגן אברהם [יא ט] הביא שהבעל המאור בסוכה [ט א] כתב טעם נוסף שפסול אפילו לרב שסובר שאין צריך עשייה לשמה, משום שהם פסולת הצמר ואין בגד נעשה מהם לכן פסולים לציצית. ולמד מדבריו המגן אברהם שכל חוט גרוע שאינו ראוי לעשיית בגד פסול לציצית.

ובארצות החיים רוצה לומר שהנפקא מינא בין טעם השו"ע לטעם שכתב בעל המאור אם יהא כשר בדיעבד, שביזוי מצוה אינו פוסל בדיעבד, אבל ה"ט"ז [שם ד] ומשנה ברורה [שם כה] פוסלין אפילו בדיעבד גם לפי טעם השו"ע וכן משמע ברמב"ם [א יא].

17. הובא לעיל שדעת רש"י ותוס' כאן והרא"ש [סימן יד] שאפילו לרב צריך תליית החוטים לשמה ושמואל סובר שגם הטויה צריך לשמה, וכן פסק השו"ע [יד ב]. ודעת הרמב"ם [א יא יב] שדוקא טויה צריך לשמה אבל תליית החוטים אינה צריכה כונה לשמה, [וראה לעיל [מב א] בהערות ביאור דבריו] ופסק השו"ע שבשעת הדחק יכול לסמוך על דעת הרמב"ם, אבל לא יברך על ציצית זו.

טהורה פסולות עד שיעבדן לשמן.

וכמו שנחלקו רבנן ורבן שמעון בן גמליאל בהכנת העור לעשיית בתי התפילין אם צריך שיעשה לשמה, כמו כן נחלקו רב ושמואל בטויות חוטי הציצית שהיא הכנת החוטין לתלייתן אם צריך שיטוו לשמן. נמצא שנחלקו רב ושמואל במחלוקת רבנן ורבן שמעון בן גמליאל⁽¹⁹⁾.

אמר ליה אבוי לרב שמואל בר רב יהודה: הא תכילתא, חוטי התכלת שבציצית, היכי צבעיתו לה?

אמר ליה: מיתנין [מביאים אנו] דם חלזון וסממנין, ורמינן להו ביוורה ומרתחינן ליה [משליכים את הדם והסממנין ליורה ומרתיחין אותם], ושקילנא פורתא בביעתא [לוקח מעט מן הצבע בקליפת ביצה כדי לנסות את הצבע], וטעמינן להו באודרא [צובע עם מוך בתוך אותה קליפה לידע אם תכלת זו יפה היא], ואחר כך שדינן ליה לההוא ביעתא, וקלינן ליה לאודרא, זורקים את הצבע שבקליפת הביצה ושורפים את המוך שצבעו בו.

וממירא זו שמע מינה תלת דיני:

ציפוי וטלוי מדבר טמא פסול כמו שפסק השו"ע [לב מח].

19. הקשו התוס' איך הגמרא מדמה ציצית לתפילין לדין עשיה לשמה, הרי בגמרא סוכה [ט א] יש דרשא שציצית צריכה לשמה ובתפילין לא מצינו דרשא? ולכאורה מוכח מהגמ' כאן שהמחלוקת אם צריך עיבוד לשמה אינה בדיני עשיית תפילין אלא כמו שמפרשת הגמרא בסנהדרין [מח ב] שנחלקו אם הזמנה מילתא היא או לא. והיא מחלוקת בכל המצוות בדין הזמנה ולכן דימו ציצית לתפילין. אלא שעדיין קשה מנין לנו שנחלקו אם הזמנה מילתא הרי אפשר לומר שנחלקו בחיוב עשיה לשמה בתפילין?

ובאמת הרמב"ן במלחמות בסוכה [ט א] והראב"ד בהשגות על הרי"ף שם כתבו שהיא מחלוקת הסוגיות. והגמרא כאן היא כהסוגיא בסנהדרין, אבל לפי מסקנת הסוגיא בסוכה שיש דרשא שציצית צריכה לשמה אין ראייה לדמות ציצית לתפילין וכן תלות המחלוקת בדין הזמנה מילתא. [נראה חידושי רבנו חיים הלוי תפילין א]. והביא הרמב"ן שם ירושלמי ביומא

למשה מסיני, אבל במגילה [כד ב] כתב שילפינן מתורת ה' בפיו שכל התפילין יהיו עשויות מבהמה טהורה ולכן זהב פסול.

והנה לשון רש"י שטלה עליהם היינו שעשה את הבתים עצמם מעור בהמה טמאה והבית יוסף [לב] הביא שהמרדכי פירש כך ציפן זהב שעשה את הבתים מזהב, ודייק מדבריו שאם יעשה הבתים מעור בהמה טהורה ויצפה הבית בזהב או עור בהמה טמאה יהיה כשר, וסיים שהמרדכי חזר בו ופוסל גם אם ציפה או עשה טלוי מזהב או עור בהמה טמאה על בית כשר, וכתב שכך פירש הרמב"ם את הברייתא. והנודע ביהודה [או"ח א א] תמה עליו וכתב שכל הראשונים פירשו את הברייתא שעשה את הבתים עצמם מזהב או עור טמא, וציפן וטלה עליהן הכונה היא על הפרשיות וכן משמע לשון הרמב"ם [תפילין ג טו]. והוכיח כן מהטעם שפירש כאן רש"י שזהב פסול כיון שצריך בית מעור כמו הרצועות. ותמה על הטעם שכתב רש"י במגילה וכי זהב אינו מותר בפיו? ועל כל פנים מהטעם ברש"י מוכח שמדובר על עשיית הבתים עצמם. ופסק שם להלכה שיותר לצפות הבתים בטיח וצבע עבה אפילו שאינו עור, אבל

א. **שמע מינה** ממה ששורפין את הצמר הנסיון שלא יעשה ממנה ציצית, **שטעימה פסולה**, והיינו שאותו צמר שצובעין לשם נסיון פסול לציצית⁽²⁰⁾.

ב. **ושמע מינה** גם כן **דבעינן צביעה לשמה** [לשם מצות ציצית] ומשום כך פסול מה

שנצבע לנסיון.

ג. **ושמע מינה** ממה שצריך לזרוק את הצבע שבביצה ואינו רשאי להשליך הביצה לתוך יורת הצבע, **דטעימה פסלה**, והיינו שאם שפך לתוך היורה את הצבע שהשתמשו בו לנסיון, פוסל את כל היורה⁽²¹⁾.

שבמחלוקת זו אם הזמנה מילתא תלוי דין לשמה בכל חפץ של מצוה וקדושה, כגון אבני הקדש ובגדי כהונה אם צריכים חציבה ואריגה לשמה. ולפי הסוגיא כאן ובסנהדרין לרב אין דין לשמה כלל בתפילין אפילו בכתבת הפרשיות, וכן בציצית רב חולק על דין לשמה אפילו בתליית החוטם.

ולפי פירוש רש"י ותוס' לעיל שרב פוסל מן הנימין והגרדין משום לשמה קשה למה הגמרא מפרשת שנחלקו בדין לשמה מצד הזמנה והרי נחלקו דוקא בטויה? וביאר הגאון רבי אלעזר משה הורוביץ שלפי דעה זו צריך לפרש שהדמיון למחלוקת תנאים בתפילין הוא רק ביחס לדין לשמה בהכשר למצוה כמו עיבוד העור שדימו לטויות חוטם, אבל עשיית המצוה עצמה ודאי צריכה לשמה. [ובהשגות הראב"ד על הרי"ף בסוכה שם כתב כעין זה. וראה ביאור הגר"א או"ח סוף סימן מב].

20. כתבו התוס' שאפילו עשה לשם ציצית וגם לשם נסיון פסולה כמו מנחה שקמצה לשמה ושלא לשמה. והקשה הקרן אורה שלשם זבח אחר או מנחה שקמצה שלא לשמה יש כאן מחשבה סותרת אבל לשם נסיון אינה סתירה לכוונה לשם ציצית ומנין שהיא פסולה? ובקובץ **שיעורים** [ח"ב כב] הביא שהגר"ח הקשה שמחשבת שלא לשמה בקדשים פסולה לא משום שלא כוון לשמה, אלא היא מחשבת פסול ולכן לשמה ושלא לשמה פסול אבל בציצית שהחיסרון משום שצריך כוונה לשמה מסתבר

שלשם ציצית וגם לנסיון נחשב לשמה? וכן תמה **במנחת ברוך** [או"ח ג] ונקטו שאין כלל דין כונה לשמה בקדשים. והקובץ שיעורים הנ"ל דן בזה והביא ראיות לשני הצדדים. [וידוע שהגרי"ז בה' מעשה הקרבנות [ד] כתב שיש דין לשמה בקדשים אלא שסתמא לשמה, וזהו חלות דין בגוף הקרבן שסתמו לשמו ואפילו אם יחשוב לשם חולין לא נפקע הסתמא לשמה, אלא שאם חשב שלא לשמו זו מחשבת פסול. ועל כל פנים אינו דומה לדין לשמה בציצית].

ותירץ באבי עזרי [ציצית ב ג] שהביאור הנ"ל במחשבת שלא לשמה בקדשים שהיא מחשבת פסול הוא דוקא בכל הקדשים לגבי שלא יעלו לבעלים לשם חובה, אבל חטאת ופסח שאם שחטן שלא לשמן פסולין לגמרי הפסול הוא מצד חסרון כונה לשמה ולכן אם שחטן לשם חולין כשר ואינו מרצה, ומדין זה למדו התוס' לפסול ציצית שנעשו גם לנסיון. ועל קושיית הקרן אורה מגמרא בפסחים שאם חשב לשמה וגם לשם דבר נוסף שאינו סותר הלשמה כשר, תירץ האור שמח [גירושין א] שאם חושב לנסיון כונתו היא שמא אין הצבע טוב ואינו ראוי למצות תכלת, וכונה זו נחשבת סתירה למחשבה לשם ציצית.

21. כך פירש רש"י. ותמה בליקוטי הלכות זבח תודה [מהחפץ חיים] למה לא יתבטל ברוב הצבע הכשר? ובמרומי שדה פירש שרש"י סובר שמין במינו לא בטל מן התורה. והרמב"ם סובר שבטל מן התורה ורק מדרבנן לא בטל

ומקשינן: איך אמרת שלמדנו מכאן שלשה דינים נפרדים, הרי היינו טעימה פסולה היינו צביעה לשמה, ששניהם דין אחד הוא, שטעימה פסולה משום שבעינן צביעה לשמה?

ומשינינן: אמר רב אשי, שבאמת אין אלו שני דינים שונים אלא מה טעם הדבר קאמר. מה טעם טעימה פסולה משום דבעינן צביעה לשמה.

ואמרינן: דין זה שטעימה פסולה לצביעת כתנאי היא.

דתניא: טעימה פסולה משום שנאמר

בעשיית מעיל לכהן גדול "כליל תכלת" (22) ומשמע שצריך שיהא כל עיקר מראה החלזון צבוע בצמר הציצית, ולא יהא צבוע בתכלת שביורה זו צבעו דבר אחר קודם לכך, דברי רבי חנינא בן גמליאל.

רבי יוחנן בן דהבאי אומר: אפילו מראה שני שבה, שכבר צבעו ביורה זו צמר אחר, כשר השאר לצביעת צמר לציצית, משום שנאמר "ושני תולעת", ומשמע שאפילו מראה שני של זהורית קרוי עדיין תולעת. ואם כן הוא הדין לתכלת המוזכרת באותו פסוק דמראה שני שלה קרוי תכלת (23).

תנו רבנן: תכלת אין לה בדיקה [ווסברה

ציצית [להגר"ח קניבסקי עמוד כד] תירץ שרש"י סובר שיש פסול לשמה בצמר הצבוע לנסיון בעצמו וכולי עלמא מודו שפסול, ומחלוקת התנאים כאן היא על הדין הנוסף שאם שופך צבע נסיון ליורה נפסל כל היורה שרבי חנינא דרש שכל היורה צריך להיות צבוע כשר לתכלת ורבי יוחנן בן דהבאי חולק.

ורבנו גרשום כתב: כלומר כל הצמר שביורה בעינן שיהא לשם תכלת. והיינו לפי פירוש הרמב"ם שהובא לעיל שטעמה פסלה הכונה היא שאם הכניס צמר לתוך היורה כדי לנסות את הצבע נפסל כל היורה, דרשו "כליל תכלת" שיהיה כל הצבע רק לצביעת מצוה וראה קרן אורה. וגם לפירושו, כתנאי היינו בדין טעמה פסלה ולא על דין טעימה פסולה וכנראה גרסו כך בגמרא.

23. בליקוטי הלכות הקשה שמבואר מהדרשא שיש דין צביעה לשמה בבגדי כהונה ולא מצינו דין זה, ומפורש בתורה שהביאו לתרומת המשכן תכלת צבוע והרי צריך צביעה לשמה? ועוד שלא מצינו עשיה לשמה בבגדי כהונה ודוקא

ולכן פירש באופן אחר. והאור שמח [ציצית א יא] תירץ שביטול ברוב נחשב המיעוט כמי שאינו כלל וביטול האיסור אבל לא נהפך המיעוט להיות כמו הרוב לחדש בו דינים, ולכן המיעוט של הצבע לנסיון לא יכול להחשב כמו שנעשה לשמה וממילא הכל נפסל. והאחרונים דנו בסברא זו באופן שנתערבו חוטים כשרים בחוטים שנעשו שלא לשמה ראה שו"ת עונג יו"ט [או"ח ד].

וכתבו שהרמב"ם [ב ג] פירש טעימה שהכניס מעט צמר לתוך היורה כדי לבדוק את הצבע והנסיון פוסל את היורה כולה. [נמה ששופך את צבע הנסיון הוא משום שאין מבטלין לכתחילה, ואם ישפוך את הנסיון ליורה דינו כדיני ביטול].

22. כך פירש רש"י. והקשו התוס' שלעיל אמרינן שפסול טעימה הוא משום לשמה וכאן מבואר שיש דרשא שצריך צבע ראשון? ולכן פירשו שהדרשא היא שלא יצבע מקודם שלא לשם ציצית שאינו צבוע ראוי לתכלת משום שצריך צביעה לשמה. ובפירוש ארגמן למסכת

ספרים [ספרי תורה] ומזוזות יש להן בדיקה, שאפשר לבדוק הכתב אם נעשה כהלכתו ואף ניקחין הם מכל אדם משום שאין צורך לעבדן לשמן⁽²⁵⁾.

ומקשינן על הדין הראשון: ותכלת אין לה בדיקה? והא רב יצחק בריה דרב יהודה בדיק ליה לצבע לידע אם תכלת הוא או קלא אילן הכי

(פימן בגשם):

מייתי מביא מגביא גילא [מין צבע] ומיא

הגמרא שכוונת הברייתא שתכלת אי אפשר לבדוקו אם תכלת הוא או שמא צבע קלא אילן שהוא הדומה ביותר לתכלת של דם החלזון].

וכיון שאין לה בדיקה, אינה ניקחת [אין לקנות תכלת] אלא מן המומחה שיוודע שקלא אילן אסור לציצית⁽²⁴⁾.

אבל תפילין יש להן בדיקה, שאדם יכול לבדוק את פרשיות התפילין אם דקדק הכותב בחסרות ויתרות או לא, ואף על פי כן אין נקחין אלא מן המומחה היוודע שצריך לעבד הקלף לשם תפילין.

25. כך היא גירסת רש"י ותוס' כאן. אבל הרי"ף גורס להיפך שתפילין ומזוזות אין ניקחין אלא מן המומחה וספרים ניקחין מכל אדם שאינם צריכים עיבוד לשמה. והרמב"ן במלחמות [סוכה ט א] הביא גירסת שתפילין ומזוזות ניקחין מכל אדם כיון שאינם צריכים עיבוד לשמה וספרים ניקחין דוקא מן המומחה שצריך עיבוד לשם ספר תורה וביאר שאין דרשא להצריך לשמה בתפילין ומזוזות, אבל בספר תורה דרשינן "כתבו לכם" לשם חובתכם וכמו הדרשא בציצית.

ודעת הרמב"ם [תפילין א יא] שספרים ותפילין צריכים עיבוד לשמה ומזוזות אין צריכה עיבוד לשמה ותמהו על טעמו וכתבו התוס' כאן שמא למד כך מהגמרא כאן. ואם כן גירסתו כאן ספרים ותפילין דין אחד, ומזוזות ניקחת מכל אדם.

ולפי גירסת רש"י עדיין קשה למה לוקחין תפילין מכל אדם הרי לדעת רש"י ובעל המאור בסוכה [שם] הכתיבה ודאי צריכה להיות לשמה ונחשוש שנכתבו שלא לשמה וכן הקשה הרמב"ן במלחמות שם, וצריך לומר שלא

בציצית שדרשו שיש דין עשיה וטויה לשמה, למדו גם לצביעה שצריכה לשמה. [לעיל הובא רמב"ן במלחמות סוכה [ט א] שיש דין אריגה לשם בגדי כהונה].

והקראן אורה הקשה איך נחלקו רב ושמואל אם צריך עשיית ציצית לשמה הרי כאן בברייתא לכולי עלמא יש דין לשמה ותירץ שאפשר לפרש דין טעימה פסלה בבגדי כהונה בשאר פסולים ולא בפסול שלא לשמה, שכל צביעה פסולה שאינו ראוי למצוה גורם שאחר כך נחשבת הצביעה לצבע שני.

24. כך פירשו רש"י ותוס', אבל הרמב"ם [ב דן] פירש שחוששים שמא צבעה שלא לשמה. וכתב בחידושי הרשב"א שלפירוש רש"י ותוס' יכול לקנות מכל אדם ולבדוק אם הוא קלא אילן על ידי הבדיקה שבגמרא להלן, אבל הרמב"ם פירש שאם קנה מאינו מומחה פסולה ולא יועיל לבדוק. ובתהלה לדוד כתב שלפירוש הרמב"ם גם חוטי לבן ניקח רק ממומחה, אבל לשון הברייתא הוא "תכלת", וגם ברמב"ם משמע שהחשוש רק שלא ידעו שצריך צביעה לשמה אבל לטויה שלא לשמה לא חשוש.

דקאמר, לא מדובר על בדיקת הצבע לדעת אם תכלת הוא או קלא אילן, שאת זה באמת אפשר לבדוק, אלא הכונה היא **אטעימה**, שאין אדם יכול לבדוק צמר צבוע בתכלת אם נצבע לשם תכלת וכשר או לטעימה לשם נסיון ופסול, וכיון שאי אפשר לבדוק דבר זה, אין לקנות תכלת אלא מן המומחה שיודע שצבע שנצבע לנסיון פסול⁽²⁶⁾.

מר [שם חכם] **ממשכי** [שם מקום], **אייתי תכלתא בשני רב אחאי** [הביא תכלת בזמנו של רב אחאי], ורצה לבדוק אם תכלת הוא או קלא אילן. **בדקוהו בדרב יצחק בריה דרב יהודה**, על פי בדיקתו הנזכרת, **ואיפרד חזותיה**. נתקלקל מראהו. ואמרנו לעיל שאם נתקלקל מראהו פסולה. ושוב בדקו לתכלת זו בבדיקתו **דרב אויא**, ואפו את התכלת בתוך שאור קשה, כמבואר לעיל **ואישתנאי למעליותא**, ואמרינן לעיל שאם נשתנה לטובה, כשרה.

סבר מר למיפסלה לצבעו, כיון דאיפרד חזותיה.

אמר להו **רב אחאי: אלא** מה נוכיח מהבדיקות, וכי **הא**, **לא תכילתא היא**, **ולא קלא אילן היא?** שהרי בבדיקתו של רב יצחק

דשבילתא מים היוצאין מן התלתן, ומימי **רגלים** מתינוק **בן ארבעים יום** [ועוד פירוש ברש"י, מי רגלים שעברו ארבעים יום משיצאו מגוף האדם], ותרי להו **בגויהו מאורתא עד צפרא** [ושורה הצבע בתוכם מהלילה עד הבוקר], **אי איפרד חזותיה** שנתקלקל מראה הצבע, **פסולה** לציצית, שקלא אילן הוא, ואם **לא איפרד חזותיה** ולא נתקלקל מראהו, סימן הוא שתכלת היא **וכשרה** לציצית.

ורב אויא קמיה דרבא משמיה דרב עזירא אמר שכך בודקין: **מיייתי המירא ארכסא דשערי**, [שאור קשה שהחמיץ הרבה], **ואפיא לה בגויהו**, [ויאפה את הצבע בתוכו], אם **אשתנאי למעליותא כשרה**, אך אם השתנה **לגריעותא פסולה**. וסימניך לידע איזה שינוי כשר ואיזה שינוי פסול **שינוי שקר**, שינוי אמת! והיינו המשנה דברו לרעה הכל יודעים שרע הוא, ואם משנה דברו להוסיף עליו ולקיימו הכל יודעים שטוב הוא. וזה הסימן לבדיקת תכלת שאם נשתנה לרעה פסול, ואם השתנה לטובה כשר.

ומעתה קשה על הברייתא שאמרה שתכלת אין לה בדיקה, והרי האמוראים אמרו איך לבדוק את הצבע לדעת אם תכלת הוא?

ומשני: **מאי "תכלת אין לה בדיקה" נמי**

בדיקה זו כשקנה ממומחה שיודע דיני הצביעה ולא יודע אם הצבע שיש לו אינו קלא אילן. וכך צריך לכאורה לפרש את המעשה בשני רב אחאי בגמרא לעיל שבדקו ציצית שהביאו ממקום אחר. והשפת אמת תירץ שאם נתערבו חוטים שנצבעו כדין לשם ציצית עם חוטי קלא אילן צריך בדיקה זו.

חששו לזה שכל הכותב תפלין יודע ועושה לשם תפלין ורק לעיבוד חששו שיעשה על עור מוכן.

26. הקשו התוס' אם כן לאיזה צורך נאמרה הבדיקה שבגמרא לעיל הרי עדיין צריך לקנות רק ממי שנאמן שצבע כדין, ותירצו שצריך